

Methodological Basis for Studying the Financial Markets Transformation

Abstract. Today, the development of financial markets is accompanied by various transformational processes that require the formation of an adequate theoretical and methodological basis for their research. That is why the article aims to develop a methodological basis for studies of transforming financial markets. An article singles out different types of methodology for researching the shift of financial markets, in particular, fundamental (philosophical, general scientific) mode and specific scientific techniques (in particular, the technological level – the development of specific research methods and techniques). An important place in the research methodology of the transformation of financial markets is methodological approaches to their ontological description. The differentiation of scientific ontologies, in other words, ideas about reality, leads to differences in the transformation of financial markets' interpretation and their role in the economy. According to the ontology of critical realism, the article describes the empirical, factual, and actual levels of research on the transformation of financial markets. The importance of determining methodological approaches to the study of financial markets transformation is due to the rapid development of the latter, the increase in the requirements of economic agents who are their participants for the convenience, speed, reliability, cost, and security of payments on them, as well as the increase in the technology of payment systems based on digital financial technologies. When forming the methodology for researching the transformation (as a symbiosis of quantitative changes and qualitative conversions) of the financial markets of Ukraine, the author suggested taking into account several main factors, in particular, the financialization of the national economy, the diversity of domestic financial markets, the types of transformation of financial markets, existing imbalances in the financial markets and many others.

Keywords: transformation, financial markets, methodology, general scientific methodology, specifically scientific methodology.

Suggested Citation

Hariaha, L. (2022). Methodological Basis for Studying the Financial Markets Transformation. *Oblik i finansi*, 4(98), 101-106. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4\(98\)-101-106](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4(98)-101-106)

Леся Гаряга

Львівський національний університет імені Івана Франка,
Черкаське навчально-наукове відділення, м. Черкаси, Україна

Дослідження трансформації фінансових ринків: методологічний базис

Анотація. Розвиток фінансових ринків у сучасних умовах супроводжується різноманітними трансформаційними процесами, котрі потребують формування відповідного адекватного теоретико-методологічного підґрунтя їх дослідження. Тому метою даної статті є розвиток методологічного базису дослідження трансформації фінансових ринків. Виокремлено різновиди методології дослідження трансформації фінансових ринків, зокрема фундаментальна (філософська, загальнонаукова) та конкретно-наукова методологія (зокрема технологічний рівень – розробка конкретних методик і техніки дослідження). Важливе місце у методології дослідження трансформації фінансових ринків належить методологічним підходам до їх онтологічного опису. Диференціація наукових онтологій, іншими словами уявлень щодо реальності, призводить до відмінностей інтерпретації трансформації фінансових ринків та їх ролі в економіці. Згідно онтології критичного реалізму у статті охарактеризовано емпіричний, фактичний та реальний рівні дослідження трансформації фінансових ринків. Значущість визначення методологічних підходів до дослідження трансформації фінансових ринків зумовлюється стрімким розвитком останніх, підвищенням вимог економічних агентів, що є їх учасниками до зручності, швидкості, надійності, вартості і безпеки

¹ Lesia Hariaha, Ivan Franko National University of Lviv, Cherkasy Educational-Scientific Department, Cherkasy, Ukraine.

E-mail: garyaga@ukr.net (Corresponding author)

ORCID 0000-0002-5266-797X

розрахунків на них, а також підвищенням технологічності платіжних систем, що базуються на цифрових фінансових технологіях. При формуванні методології дослідження трансформації (як симбіозу кількісних змін і якісних перетворень) фінансових ринків України автором запропоновано враховувати ряд основних факторів, зокрема фінансіалізацію національної економіки, різноманітність вітчизняних фінансових ринків, різновиди трансформації фінансових ринків, наявні дисбаланси на фінансових ринках та ряд інших.

Ключові слова: трансформація, фінансові ринки, методологія, загальнонаукова методологія, конкретно-наукова методологія.

Постановка проблеми. Основою будь-якого наукового дослідження є процес пізнання, що вимагає концептуального підходу відповідно до обраної методології. Одержання потрібного результату безпосередньо залежить від вихідної теоретичної позиції, принципового підходу до постановки проблеми і визначення траєкторії наукового пошуку. Тому організація процесу наукового пізнання, вибір конкретних його методів перебувають у площині теоретичного і практичного сприйняття реальності – методології наукового дослідження. Методологічний базис дослідження трансформації фінансових ринків потребує постійного розвитку, оскільки змінюються як самі фінансові ринки, так і фактори, що на них впливають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження трансформації фінансових ринків має важливе теоретичне та практичне значення для розвитку економіки. Сутність, різновиди та різноманітні аспекти функціонування фінансових ринків в економіці розглядають у своїх наукових працях С. Арутюнян, В. Баранова, С. Еш, Ю. Коваленко, В. Лук'янов, О. Пластун, В. Смагін, С. Онишко, В. Ходаківська, С. Юрій, В. Федосов, І. Школьник та інші. Методологічні аспекти трансформації фінансових ринків більш детально досліджують О. Барановський [1], О. Борзенко [2], Л. Карасьова [3], І. Крупка [4], А. Ніколаєва [5], Г. Пурий [6], І. Чуницька [7] та інші.

Водночас, сьогодні в економічній літературі відчувається брак комплексних та обґрунтованих специфічних методологічних підходів до дослідження трансформації фінансових ринків.

Метою статті є розвиток методологічного базису дослідження трансформації фінансових ринків.

Виклад основних результатів. Априорі дослідження трансформації фінансових ринків можна проводити на:

– міждисциплінарному рівні (перетині різних напрямів наукового пізнання за допомогою трансдисциплінарної матриці досліджень, синергетичного підходу, мульти- / полі- / міждисциплінарного підходу);

– рівні окремої науки чи групи наук, за використання, скажімо, напрацювань філософії, біології, фізики, соціології, психології, інформатики в економічній / фінансовій науках;

– у межах конкретного напрямку (наприклад, досліджень фінансування / інвестування / кредитування) окремої науки.

Утім, сьогодні у дослідженні трансформації фінансових ринків домінують описові конструкції, що фіксують факти в динаміці, а також прагматичні, технологічні підходи, що акцентують увагу на окремих фінансових операціях і процесах, констатують наслідки трансформаційних процесів (стан конкурентного середовища, параметри фінансової стійкості / стабільності, вплив на макроекономічну ситуацію в країні) за відсутності єдності у сприйнятті сутності і природи фінансових ринків, що істотно звужує поле їхнього дослідження і ускладнює формування методологічних підходів до дослідження трансформації фінансових ринків / їхніх різновидів / фінансових інститутів. Натомість наукові дослідження з трансформації фінансових ринків за використання фінансових технологій здебільшого представлені емпіричним аналізом цих процесів.

Методологія дослідження трансформацій фінансових ринків, на нашу думку, має передбачати визначення вимог до неї:

– імперативів, підходів до такого дослідження, організацію досліджень передумов, драйверів (рушійних сил), необхідності, значущості, спрямованості, характеру, пріоритетів, різновидів (інститутів, відносин, ресурсів, учасників ринків, процесів, операцій, продуктів, послуг, інфраструктури), управління, ступеня;

– глибини, технологій, тривалості, результатів (успіхів / невдач), наслідків (економічних, соціальних, екологічних);

– прогресивності / регресивності, соціально-економічної ефективності трансформаційних процесів, а також можливої трансформаційної рецесії (від лат. *Recessus* «відступ» – гальмування розвитку фінансових ринків).

Загалом можна виокремити такі різновиди методології дослідження трансформації фінансових ринків (рис. 1).

Причому вважається, що будь-яке наукове дослідження має враховувати вимоги філософської (загальної) методології й опиратися на конкретно-наукову методологію, в основі якої закладено принципи і закони конкретних наук та спеціальні методи дослідження [1, с. 259].

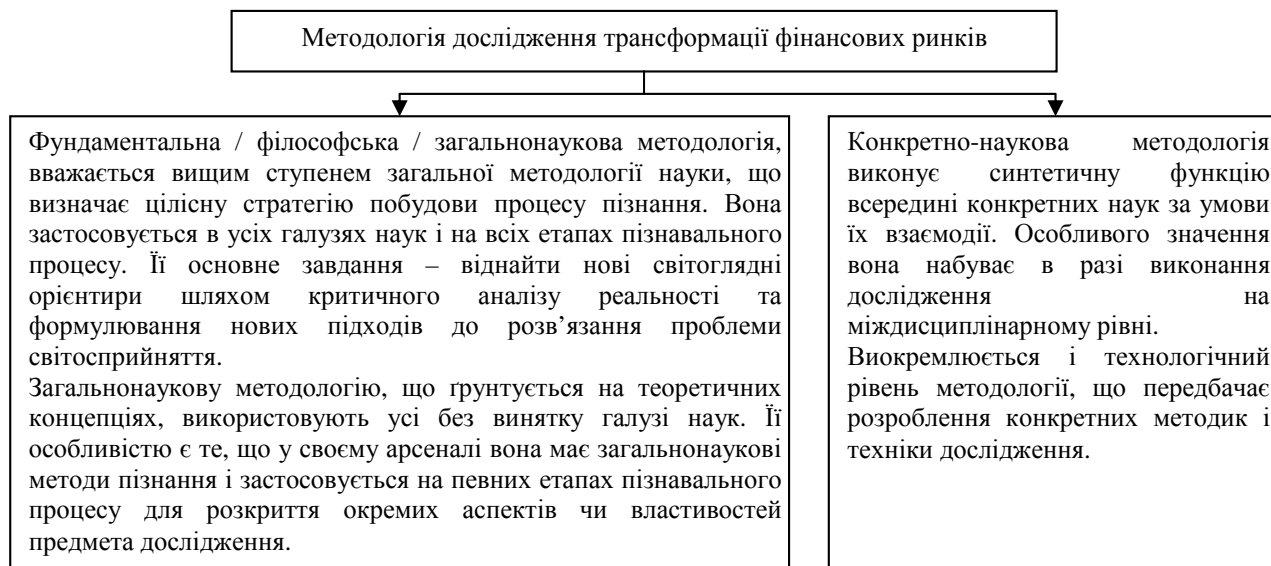

Рис. 1. Методологія дослідження трансформації фінансових ринків

Джерело: побудовано автором на основі [1, с. 259].

Методологічний базис дослідження трансформації фінансових ринків, на наше переконання, неможливо сформувати без урахування наступних аспектів:

- варто визначитися з розумінням термінів «трансформація» та «фінансові ринки» як таких (за виокремлення інструментарію з'ясування їхніх сутності і природи), а також їхньою структурою та класифікацією, об'єктивною багатомірністю та складністю економічних явищ, що вивчаються різними науками, що було досліджено автором у працях [8; 9];

- необхідно розмежовувати у процесі дослідження об'єктивне і об'єктне, суб'єктивне і суб'єктне, функціонарний і функціональний аспекти аналізу (функціонарний аспект уможливує вивчення механізму внутрішньої структури системи (її потенціалу), а функціональний – розкриває реалізацію цього потенціалу у зовнішньому середовищі, що дозволяє розрізнити процеси модифікації і деформації економічних відносин [3]), а також статичну і динамічну, функціонування і розвиток;

- не потрібно ігнорувати обмеження розвитку, зумовлені взаємозв'язком і взаємозалежністю елементів у рамках цілісної системи;

- враховувати рівні організації систем, ієрархічну супорядність їхніх структур і функціональних рівнів, рівнів регуляції й еволюції.

Трансформаційні процеси фінансових ринків – нагальна потреба та об'єктивна реальність сьогодення [10]. Утім, і досі нерозв'язаною є проблема загальних теоретико-методологічних засад трансформаційних процесів у когнітивно-інструментальному, екзегетичному та ідеологічному аспектах. Тому сьогодення зумовлює потребу подальших досліджень, які б поглиблювали визначення теоретико-методологічного базису трансформаційних процесів у національних економіках загалом і на фінансових ринках зокрема [1, с. 98].

Методологія забезпечує вивчення зв'язку між теоретичними концепціями і обґрунтованими висновками про реальний світ [11, с. 18], а підхід до дослідження, його метод розвивається і збагачується разом з розвитком предмета економічної теорії, відкриваючи тим самим нові змістовні можливості для його подальшого вивчення [12].

Важливе місце у методології дослідження трансформації фінансових ринків належить методологічним підходам до їх онтологічного опису. З точки зору теорії причинності Д. Юма (причинний реалізм) [13] онтологічний опис трансформації фінансових ринків зводиться до наступних комплексних запитань: чи існує трансформація фінансових ринків (сутність, різновиди, взаємодія окремих ринків в процесі трансформації) та у чому суть трансформації фінансових ринків (можливість управління трансформаційними процесами на фінансових ринках, їх вплив на економіку, рівень залежності фінансових ринків від економіки, саморозвиток ринків та його наслідки). Відповіді на ці питання можуть бути надані з точки зору неокейнсіанства або монетаризму. Залежно від цього можливі різні структурні побудови і, відповідно, різні фінансові онтології [14, с. 49].

Диференціація наукових онтологій, іншими словами уявлень щодо реальності, призводить до відмінностей інтерпретації трансформації фінансових ринків та їх ролі в економіці. Саме зміна уявлень щодо реалій функціонування фінансових ринків зумовлює існування онтологічного опису даного поняття у різних інтерпретаціях. Відтак, можна припустити, що відсутність єдиного уявлення щодо існування та ролі фінансових ринків створює значну траєкторію напрямів фінансових теорій щодо дослідження фінансових ринків та їх трансформації.

Зокрема у доктрині критичного реалізму пропонується онтологія, що орієнтується на виявлення сутнісних зв'язків у світі того, що

спостерігається та емпіричного [15, с. 10]. З точки зору критичного реалізму у дослідженні явищ та процесів розглядаються не тільки емпіричний та фактичний рівні буття, а й реальний. На реальному рівні дослідження трансформації фінансових ринків взаємодіють структури та внутрішні сили, що управляють перебігом подій на фінансових ринках (як системи). Отже, згідно онтології критичного реалізму можна виділити відповідні рівні дослідження трансформації фінансових ринків (рис. 2).

Онтологічний підхід до опису трансформації фінансових ринків (з позиції як реальної причинності,

так і наукових знань) належить радше до філософських досліджень, позаяк відображає пошук і встановлення причинно-наслідкових зв'язків із найзагальніших пізнавальних позицій – у першому випадку виходячи з реальних ринкових зв'язків, а в другому – побудованих на умовиводах. Тим не менш обидва підходи можуть слугувати методологічною основою для онтологічного конструювання в сфері трансформації фінансових ринків, що необхідно для інформаційних цілей та однозначності вжиття термінів і понять за переходу до оцифрування та машинної обробки фінансових даних [14, с. 50].

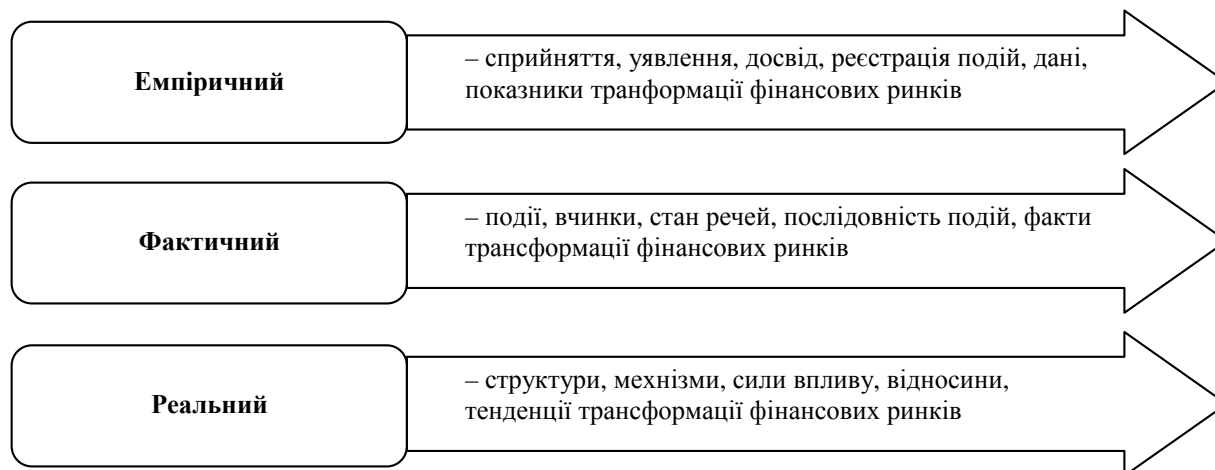

Рис. 2. Рівні онтології критичного реалізму у дослідженні трансформації фінансових ринків

Джерело: запропоновано автором з урахуванням [15, с. 10; 16].

Загалом методологію дослідження складає сукупність теоретико-пізнавальних категорій, наукових підходів, схем, алгоритмів, методів й інструментів і регулятивних принципів вивчення трансформаційних процесів, їхніх різновидів й моделей на фінансових ринках / їхніх різновидах та в фінансових інститутах, що функціонують на них. При цьому застосовуються категорії економічної теорії, теорій фінансів, корпоративних фінансів, поведінкових фінансів, фінансового посередництва, фінансових ринків, банківської справи, страхування, трансформації, інвестицій, інвестиційного процесу, інвестиційних портфелів, еволюційного розвитку, попиту і пропозиції, фінансового ризику, трансакційних витрат, систем («ядра» розвитку господарських систем), управління, агентських відносин, інтеграційних утворень, рівнів, конкуренції, криз і катастроф; концепції життєвого циклу.

Значущість визначення методологічних підходів до дослідження трансформації фінансових ринків зумовлюється стрімким розвитком останніх, підвищенням вимог економічних агентів, що є їх учасниками до зручності, швидкості, надійності, вартості і безпеки розрахунків на них, а також підвищенням технологічності платіжних систем, що базуються на цифрових фінансових технологіях.

Важливість такого дослідження визначається й необхідністю з'ясування зміни характеру фінансових ринків; трансформаційних ефектів під впливом широкого впровадження цифрових технологій; змін

внутрішнього й зовнішнього середовищ функціонування фінансових інститутів; ризиків, що супроводжують цифрову економіку; трансформації міри вартості; підходів до таргетування інформації про трансформаційні зміни, а також складністю прогнозування результатів трансформаційних зрушень.

Методологія дослідження трансформації (як симбіозу кількісних змін і якісних перетворень) фінансових ринків України має враховувати:

- фінансіалізацію національної економіки, за якої фінансові ринки виступають концентрованим вираженням фінансової економіки;
- глобальні імперативи трансформації вітчизняних фінансових ринків;
- різноманітність вітчизняних фінансових ринків, їхньої інфраструктури та базових продуктів; різні масштабність і динаміку розвитку, частки приватного і державного сегментів на них; ступінь державного регулювання; диверсифікацію, рівні монополізації; посилення асиметричності;
- збільшення / зменшення перепон залучення вітчизняними фінансовими інститутами вільних фінансових ресурсів на світових фінансових ринках;
- різновиди трансформації фінансових ринків (функціональна, структурна, ієрархічна, інституційна, інфраструктурна, економічна / соціальна / регуляторна / інноваційна / цифрова, об'єктивна / суб'єктивна, кількісна / якісна, первинна / перманентна, принципова, своєчасна / наздоганяюча, часткова / ситуаційна / радикальна, короткострокова /

тривала, оборотна / незворотна, національна / глобалізаційна, системна (зміна природи формуючих фінансові ринки як систему об'єктів, їх зв'язків і процесів, що на них відбуваються, які спричиняють якісну зміну їхніх властивостей) трансформації);

– чітке виокремлення предмета (економічна, соціальна, цифрова трансформації), суб'єктів (економічні агенти) і об'єктів, чинників-трансформерів (рушійної сили з вибору траєкторій трансформаційних перетворень) трансформації вітчизняних фінансових ринків;

– переорієнтацію багатьох фінансових ринків з короткострокових фінансових операцій на фінансування інвестиційних проектів; перспективні передавання функцій регулювання інвестиційних потоків фондовому ринку, заміщення боргових зобов'язань фінансових інститутів довгостроковими цінними паперами, що реалізуються на вторинних ринках;

– наявні дисбаланси на фінансових ринках, що об'єктивно зумовлюють їхню неминучу трансформацію;

– трансформаційні можливості, наявність ринкової інформації;

– швидкість / безперервність / наступництво трансформаційних процесів на вітчизняних фінансових ринках;

– характер вітчизняних фінансових ринків (що формуються / розвиваються / швидко розвиваються);

– необхідність приведення умов функціонування вітчизняних фінансових ринків до стандартів Світової організації торгівлі, забезпечення національних інтересів за виходу вітчизняних фінансових інститутів на міжнародні фінансові ринки;

– трансформацію цілей фінансових інститутів (кінцевих планових результатів їхньої діяльності з отримання прибутку / підвищення вартості їхнього бізнесу на формулювання їхньої місії, що відбиває форму суспільного призначення / зовнішніх ефектів);

– трансформацію моделей поведінки клієнтів / контрагентів на фінансових ринках, зумовлену соціокультурними змінами у суспільстві, трансформацією уявлення про фінансові продукти й послуги, зміною потреб (трансформація локальних соціумів, зростання частки клієнтів, що відмовляються від послуг фінансових посередників (зокрема, комерційних банків), традиційних

банківських услуг (депозитних), на користь послугам з фінансового консультування й управління портфелями; дохіднішими і ліквідними цінними паперами), упровадженням сучасних технологічних рішень;

– вплив на трансформаційні процеси збільшення міжнародних потоків капіталу;

– розвиток міжнародних фінансових ринків;

– трансформацію світової фінансової архітектури;

– необхідність посилення урахування зовнішніх шоків (COVID-19, криптовалютна експансія, торговельні війни) для вітчизняних фінансових ринків та вжиття державою адекватних заходів з посилення централізації їх державного регулювання;

– розвиток державно-приватного партнерства на вітчизняних фінансових ринках;

– зміни вітчизняної фінансової системи (з погляду сегментарного аналізу наявності / відсутності системних диспропорцій з метою подальшого реформування) держави / фінансового сектору вітчизняної економіки, інституціонального середовища;

– етичні стандарти поведінки на фінансових ринках (цілі, відповідальність, місії, функції, принципи, кваліфікацію персоналу фінансових інститутів і умови взаємодії з контрагентами).

Висновки. Отже, розвиток методологічного базису дослідження трансформації фінансових ринків є важливим підґрунтям для розуміння сутності, різновидів, факторів, методів аналізу та можливостей управління трансформаційними процесами на цих ринках задля забезпечення їх фінансової стабільності, що вкрай важливо для економіки.

Дослідження трансформації фінансових ринків мусить зважати на одночасність / синхронність їх стабілізуючої і стимулюючої ролей в соціально-економічному розвитку України; збереження бренду / позиціонування на фінансових ринках фінансових інститутів за функціональних і структурних трансформацій.

У подальших дослідженнях більш детально розглянемо різновиди методологічних підходів до дослідження трансформації фінансових ринків з огляду на закономірності й специфічні особливості їх функціонування.

4 Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Трансформаційні процеси у фінансовому секторі національної економіки: теорія, методологія та моделювання: монографія / за ред. О. І. Барановського. Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. 488 с.
2. Борзенко О. О. Структурні деформації на світових фінансових ринках після 90-х років XX століття: монографія. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 448 с.
3. Карасёва Л. А. Методология структурных уровней и ее применение в экономико-теоретическом исследовании: дис... д-ра экон. наук: 08.00.01. Ярославль, 2012. 375 с.
4. Крупка І. М. Теоретико-методологічні основи дослідження фінансового ринку. *Бізнес Інформ*. 2018. № 4. С. 286-296.
5. Ніколаєва А. М. Теоретико-методологічні аспекти оцінки ефективності фінансового ринку. *Економічний форум*. 2021. № 1(3). С. 125-133.
6. Пурій Г. М. Теоретико-методологічне дослідження розвитку фінансового ринку. *Облік та фінанси АПК*. 2011. № 1. С. 164-168.

7. Чуницька І. І. Детермінанти методологічного забезпечення стратегічних напрямів розвитку фінансового ринку у контексті актуальних потреб сучасності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 6. С. 18-21.
8. Гаряга Л. О. Концептуальні підходи до визначення, сегментації та класифікації фінансового ринку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2021. № 4. С. 88-95.
9. Гаряга Л. О. Декомпозиція змісту, класифікація та фактори трансформації фінансових ринків. *Фінансовий простір*. 2022. № 4(48). С. 8-14. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(44\).2022.071415](https://doi.org/10.18371/fp.4(44).2022.071415)
10. Руденко М. В. Трансформаційні зміни національної економіки при проходженні точок біфуркації. *Фінансовий простір*. 2017. № 4(28). С. 74-79.
11. Блауг М. Методология экономической науки, или как экономисты объясняют / пер. с англ. М.: НП «Журнал Вопросы экономики», 2004. 416 с.
12. Пороховский А. А. Эпоха смешанной экономики. *Политэкономия*. 2001. №11 (70). С. 23-39.
13. Юм Д. Трактат о человеческой природе. Кн. 1. О познании / пер. с англ. С. И. Церетели и др. М.: Мысль, 1996. 733 с.
14. Ключников О. И. Концептуальные подходы к онтологическому конструированию финансовой теории. *Ученые записки Международного банковского института*. 2018. №4(26). С.45-60.
15. Мирясов Ю. А. Онтология власти и ее интерпретации в экономической теории. *Бизнес Информ*. 2016. № 4. С. 8-13.
16. Bhaskar R. A. *Realist Theory of Science*. London and New York: Routledge Taylor k Francis Group, 2008. 265 p. URL: https://uberty.org/wp-content/uploads/2015/09/Roy_Bhaskar_A_Realist_Theory_of_Science.pdf

4 References

1. Baranovskyi, O. I. (2017). Transformatsiini protsesy u finansovomu sektori natsionalnoi ekonomiky: teoriia, metodolohiia ta modeliuvannia [Transformational processes in the financial sector of the national economy: theory, methodology and modeling] (ed. by O. I. Baranovskyi). Kyiv: Universytet bankivskoi spravy.
2. Borzenko, O. O. (2019). Strukturni deformatsii na svitovykh finansovykh rynkakh pislia 90-kh rokiv XX stolittia [Structural deformations in world financial markets after the 1990s]. Vinnytsia: TVORY.
3. Karasyova, L. A. (2012). Metodologiya strukturnykh urovney i ee primenenie v ekonomiko-teoreticheskom issledovanii [Methodology of structural levels and its application in economic and theoretical research] (Doctoral dissertation). Yaroslavl: Tverskoy gosudarstvennyy universitet.
4. Krupka, I. M. (2018). Teoretyko-metodolohichni osnovy doslidzhennia finansovoho rynku [Theoretical and methodological foundations of financial market research]. *Biznes Inform*, 4, 286-296.
5. Nikolaieva, A. M. (2021). Teoretyko-metodolohichni aspekty otsinky efektyvnosti finansovoho rynku [Theoretical and methodological aspects of evaluating the efficiency of the financial market]. *Ekonomichnyi forum*, 1(3), 125-133.
6. Purii, H. M. (2011). Teoretyko-metodolohichne doslidzhennia rozvytku finansovoho rynku [Theoretical and methodological study of the development of the financial market]. *Oblik ta finansy APK*, 1, 164-168.
7. Chunutyska, I. I. (2018). Determinanty metodolohichnoho zabezpechennia stratehichnykh napriamiv rozvytku finansovoho rynku u konteksti aktualnykh potreb sучasnosti [Determinants of methodological support of strategic directions of the development of the financial market in the context of current needs of today]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 6, 18-21.
8. Hariaha, L. O. (2021). Kontseptualni pidkhody do vyznachennia, sehmentatsii ta klasyfikatsii finansovoho rynku [Conceptual approaches to the definition, segmentation and classification of the financial market]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya «Ekonomichni nauky»*, 4, 88-95.
9. Hariaha, L. O. (2022). Dekompozysiiia zmistu, klasyfikatsiia ta faktory transformatsii finansovykh rynkiv [Decomposition of content, classification and factors of transformation of financial markets]. *Finansovy prostir*, 4(48), 8-14. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(44\).2022.071415](https://doi.org/10.18371/fp.4(44).2022.071415)
10. Rudenko, M. V. (2017). Transformatsiyni zminy natsional'noyi ekonomiky pry prokhozhdzhenni tochk bifurkatsiyy [Transformational changes of the national economy when passing bifurcation points]. *Finansovy prostir*, 4(28), 74-79.
11. Blaug, M. (2004) Metodologiya ekonomicheskoy nauki, ili kak ekonomisty obyasnuyut [Methodology of economic science, or how economists explain] (Trans. from the English). Moskva: Zhurnal Voprosy ekonomiki.
12. Porohovskiy, A. A. (2001). Epoha smeshannoy ekonomiki [The Age of Mixed Economy]. *Politekonomiya*, 11(70), 23-39.
13. Yum, D. (1996). Traktat o chelovecheskoy prirode [Treatise on human nature] (Trans. from the English, In 3 volumes, Vol. 1). Moskva: Mysl.
14. Klyuchnikov, O. I. (2018). Kontseptualnyie podhodyi k ontologicheskomu konstruirovaniyu finansovoy teorii [Conceptual approaches to the ontological construction of financial theory]. *Uchenyie zapiski Mezhdunarodnogo bankovskogo instituta*, 4(26), 45-60.
15. Miryasov, Yu. A. (2016). Ontologiya vlasti i ee interpretatsii v ekonomicheskoy teorii [Ontology of power and its interpretation in economic theory]. *Biznes Inform*, 4, 8-13.
16. Bhaskar, R. A. (2008). *Realist Theory of Science*. London and New York: Routledge Taylor k Francis Group. Retrieved from https://uberty.org/wp-content/uploads/2015/09/Roy_Bhaskar_A_Realist_Theory_of_Science.pdf